

І.А. Сидоренко, аспірантка

КПІ ім. Ігоря Сікорського

КОМПОЗИЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ІДІОСТИЛЮ АВТОРА

Художній текст є віддзеркаленням ідіостилю автора. Створюючи власний художній світ, письменник “вибудовує” його відповідно до притаманного йому бачення законів організації навколишньої дійсності, що втілюється в неповторній формі та структурі текстового матеріалу, де вся стилістика авторського мовлення інтегрується та синтезується в неповторний художній простір.

Принципи розташування різних фрагментів та елементів художнього тексту визначаються терміном “композиційна будова”.

Вивченню композиції художнього твору присвячені теоретико-методологічні та практичні наукові розвідки, як у літературознавчій науці, так і у мовознавстві (М. Бахтін (1986), Н. Енквіст (1985), Г. Золотова (1996), М. Кожина (2006), В. Лесик (1972), Н. Ніколіна (2003), Ю. Тинянов (1977), В. Халізов (1999). Проведений аналітичний огляд сучасного наукового доробку вказує на те, що інтерес до вищезгаданої проблеми зростає (О. Бессараб (2017), Я. Грищенко (2018), Г. Матковська (2016), О. Ніколова (2015), Л. Піхтовнікова (2018), А. Сухова (2017)). Однак, усвідомлення важливості дослідження ідіостилю автора крізь призму особливостей композиції його творів відбувається лише протягом двох останніх десятиліть (О. Байоль (2010), Ю. Калініна (2009), Є. Новікова (2011). В той же час, вивчення функціонального потенціалу індивідуально-авторських композиційних прийомів як інструментів формування авторського стилю є, на даному етапі, недостатнім. Крім того, наразі науковцями не визначена єдина методика аналізу композиції художнього твору з урахуванням структурних та тематичних

компонентів у руслі комплексного дослідження ідіостилю, що і зумовлює **актуальність** даної наукової розвідки.

Метою представленого дослідження є аналіз теоретико-методологічних засад вивчення композиції художнього тексту крізь призму антропоцентричної парадигми. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**: розгляд та систематизація провідних наукових підходів до лінгвістичної інтерпретації композиції художнього твору, визначення найбільш релевантної методики лінгвістичного вивчення композиційної структури художніх текстів у руслі аналізу ідіостилю.

Наукова інтерпретація композиції тексту ґрунтується на: 1) розумінні композиції як структури, певного розташування текстових частин, що забезпечує цілісність та континуум тексту (Н. Болотнова, І. Гальперін, М. Кожина, В. Кухаренко, Г. Солганік, В. Халізов); 2) співвідношенні композиції з тематикою тексту (В. Жирмунський, Ф. Ковальов); 3) взаємозалежності композиції та жанру твору (М. Бахтін, О. Гімпельсон); 3) зв'язок композиції з граматиною тексту (Г. Золотова); 4) концепція динаміки композиції (динамічне розгортання змісту, що розкривається у чергуванні та взаємодії форм і типів мовлення) (В. Виноградов, І. Гальперін, Ю. Тинянов).

Науковці виділяють наступні ключові ознаки, які характеризують поняття композиції художнього тексту: 1) будова тексту, організаційна впорядкованість художньо розподіленого мовного матеріалу за естетичними принципами цілого; 2) вмотивоване розташування і співвіднесення сюжетів, художніх образів, стилістичних прийомів та мовно-виражальних засобів всередині форми відповідно до авторських естетичних та прагматичних інтенцій; 3) змістова динамічна система, що розкривається в зміні, поєднанні чи чергуванні форм та типів художнього мовлення; 4) структура, що забезпечує когезію, ретроспекцію, проспекцію, автосемантию та модальність авторського тексту.

Вищесказане дає підстави виділити функції, які виконує композиція художнього тексту: 1) структурно-естетичну та жанровотворчу (авторський текст як єдине художньо-естетичне ціле); 2) прагматичну (форма та

розташування текстових фрагментів, що дозволяє автору впливати на сприйняття свого твору читачем); 3) стилістичну (особливості функціонування мовновиражальних засобів та стилістичних прийомів); 4) когнітивну (розташування мовного матеріалу таким чином, щоб читач міг досягнути авторський задум, зрозуміти провідну ідею твору чи його імпліцитний зміст; 5) функцію індивідуалізації авторського мовлення.

Мовознавці, підкреслюючи подвійну природу структури художнього тексту, розрізняють його зовнішню (формальну) та внутрішню (змістову) побудову, оперуючи термінами “архітектоніка” та “композиція”.

Здійснений аналітичний огляд наукових джерел, присвячених особливостям дослідження архітектоніки та композиції художніх текстів, дозволив виділити наступні провідні аспекти архітектоніко-композиційного аналізу художнього твору: види внутрішньотекстових зв'язків; єдність форми, змісту та сюжету; особливості чергування різних форм та типів мовлення; співвіднесеність побудови художнього тексту із мовленнєвими актами; взаємодія змістового, формального, формально-змістового та образно-символічного рівнів; види наративу. Дослідження проводяться у руслі лінгвостилістичного, комунікативно-прагматичного та когнітивного підходів до аналізу художнього тексту.

На основі аналізу методологічних принципів дослідження архітектоніко-композиційної структури художніх текстів як елементу ідіостилію автора, виділяємо наступні підходи до вивчення особливостей зовнішньої та внутрішньої композиції: 1) структурно-семантичний; 2) когнітивний; 3) комунікативно-когнітивний; 4) комунікативний.

Отже, беручи до уваги вищесказане, доходимо **висновку**, що композиція художнього тексту – це упорядкована структура, динамічна форма, прагматикоестетичний зміст якої вербалізується за допомогою різних засобів та форм мовного вираження. Композиція художнього твору є детермінованою індивідуально-авторським художнім методом та ідіостилем.

Найбільш релевантною методикою дослідження композиції при вивченні ідіостилістичних особливостей автора вважаємо методику, запропоновану Л. Піхтовниковою (1992), адже, на нашу думку, підхід, представлений дослідницею, уможливорює комплексний аналіз структурно-семантичної будови художнього тексту.

Виділяємо наступну послідовність етапів дослідження архітектоніко-композиційної структури художнього твору при вивченні ідіостилу:

1) виділення та аналіз елементів змістового рівня (структура художнього конфлікту), що забезпечують композиційну зв'язність в залежності від жанрової приналежності твору;

2) виділення та аналіз елементів зовнішньої будови тексту на формальному рівні (текстові сегменти), вивчення їх композиційно-тематичної та синтаксичної будови;

3) дослідження архітектоніко-мовленнєвих та композиційно-мовленнєвих форм тексту, особливості мовних та мовностилістичних засобів їх презентації.

Перспективою даного дослідження вважаємо, на основі представленої методики, вивчення особливостей архітектоніко-композиційної будови драматичних творів.

Список використаних джерел:

1. Байоль, О.В. (2008). *Драматургічний дискурс Теннессі Вільямса: комунікативно-когнітивний аспект*: автореф. дис. ... канд. філол. наук (21 с.). Київ.
2. Грищенко, Я.С. (2013). *Дискурсивність вішованих творів: когнітивно-прагматичний вимір (на матеріалі англійської та американської поезії XVII–XX століть)*: автореф. дис. ... канд. філол. наук (19 с.). Київ.
3. Піхтовникова, Л.С. (1992). *Композиционно-стилистические особенности стихотворной басни (на материале немецких стихотворных басен 18 в.)*: дис. ... канд. филол. наук (с. 7-12). Киев.

4. Слюсар, Н.О. (2004). *Структурно-функціональні особливості драматургійних текстів*: автореферат дис. ... канд. філол. наук (18 с.). Дніпропетровськ.

5. Сухова, А.В. (2016). *Композиційно-стилістична типологія англomовної новели* (с. 130-134). Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія Філологічні науки. Мовознавство. Том 2, № 5.